

Іванна Чейпеш

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ
ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

В умовах полікультурного комунікативного простору особливого значення набуває іншомовна комунікативна культура, рівень володіння якою в значній мірі визначає здатність до міжкультурного діалогу. На думку В. Миронова, «діалог культур – це пізнання іншої культури через свою, а своєї через іншу шляхом культурної інтерпретації та адаптації цих культур одна до одної в умовах змістового неспівпадання більшої частини обидвох» [3, с. 150]. При цьому важливо з'ясувати вплив культурних чинників на процес спілкування

і відповіді на питання, як і чому культура детермінує різницю в спілкуванні і поведінці, які чинники викликають культурні відмінності [4].

Специфіка міжкультурного діалогу, зумовлена лінгвосоціокультурними відмінностями комунікантів та стереотипними оцінними судженнями, здатна провокувати прояви дискримінаційного сприйняття позиції іншомовного партнера: а) на рівні інтеракції – неадекватність емоційних реакцій, неточності в оцінках дій, вчинків, мовленнєвої поведінки; б) на рівні перцепції – неточності у взаємсприйнятті, в оцінках немовленнєвої поведінки, в емоційних реакціях; в) на рівні комунікації – несприйняття змістового поля спілкування, нерозуміння суті висловлювань тощо.

Зазначені деформації мають місце тому, що кожній культурі притаманна складна система правил, які регулюють взаєностосунки між людьми всередині спільнот. Це означає, що нормативність поведінки людей, оцінки їх вчинків, передбачення поведінки визначає культура, яка наділяє індивіда готовими взірцями поведінки, вивільняючи його таким чином від необхідності самостійного пошуку розв'язання тієї чи іншої ситуації.

Один з відомих фахівців з міжкультурної комунікації М. Беннет охарактеризував чотири послідовних етапи, за якими відбувається переборення деформацій сприйняття і засвоєння чужої культури:

1. На першому, найнижчому етапі, існування культурних відмінностей не усвідомлюється учасниками комунікації.
2. На другому етапі інша культура починає усвідомлюватися як один з можливих поглядів на світ, зростає міжкультурна чутливість, людина відчуває себе суб'єктом більш ніж однієї культури.
3. На цьому етапі міжкультурна чутливість зростає, оскільки визнається існування кількох точок зору на світ.
4. На останньому етапі відбувається формування нового типу особистості, яка свідомо здійснює відбір та інтеграцію елементів різних культур [1].

Основою моделі М. Беннета є чуттєве сприйняття та інтерпретація культурних відмінностей, які поділяються на дві групи: етноцентричні та етнорелятивні. Етноцентричні елементи проявляються через заперечення (ізоляція від іншокультурних впливів), захист (сприймання культурних відмінностей як загрози і протистояння їм), мінімізацію (культурні відмінності відкрито визнаються і не оцінюються негативно). У межах нашого дослідження більше зацікавлення викликають етнорелятивні елементи, суть яких розкривається через передбачення, що поведінку людини можна зрозуміти тільки в контексті конкретної культурної ситуації і що культурна поведінка не має стандарту правильності. Етнорелятивні елементи реалізуються через: визнання, тобто культурні відмінності приймаються як необхідний стан людини; адаптацію – усвідомлення того, що культура – це не статичний стан, а процес, у якому людина може тимчасово поводитися прийнятно по відношенню до іншої культури, не відчуваючи при цьому загрози для цінностей своєї власної культури; інтеграцію – повне пристосування до іншої культури, тобто здатність до міжкультурного діалогу й обдуманого вибору поведінки.

Модель М. Беннета, на нашу думку, достатньо об'єктивно визнає існування культурних відмінностей, а отже, спонукає до їх осмислення і прийняття в процесі формування іншомовної комунікативної культури. Під іншомовною комунікативною культурою найчастіше розуміють спосіб життя, набір соціально зумовлених моделей та історично вироблених стереотипів поведінки, відкритих чи завуальованих, раціональних чи ірраціональних, які виступають у якості правил взаємодії людей у суспільстві [2].

Дієвим для подолання дискримінаційних стереотипів міжкультурної взаємодії є прийом «аналіз міжкультурного спілкування», апробований нами на заняттях з іноземної мови. Суть прийому зводиться до опису якого-небудь непорозуміння чи конфлікту, які виникли тому, що комуніканти належать до різних культур і є носіями різних мов. Подається інформація, яка вміщує детальний опис взаємодії, місця дії, національної приналежності комунікантів, особливості їх вербальної поведінки і навіть емоційні стани. Пояснення причини інциденту відсутнє. Завдання студентів – з'ясувати цю причину й прокоментувати її.

Наприклад, студентам була представлена ситуація міжкультурної комунікації керівника-американця і підлеглого-німця, деталізована в репліках за розділами: роздуми та висновки керівника-американця, вербальні й поведінкові реакції обидвох суб'єктів, роздуми та висновки підлеглого-німця. Ситуація завершується тим, що підлеглий пише заяву на вихід із проекту, а керівник не може зрозуміти, в чому причина такої поведінки. Завдання студентів полягає в тому, щоб визначити, чи можливо уникнути конфлікту в даній ситуації, вказати можливі шляхи його конструктивного розв'язання, розіграти ситуацію в ролях, замінюючи деструктивні репліки, що призвели до конфлікту, конструктивними.

Зазначений прийом дозволяє переконатися, що наша власна реакція на чужу поведінку та її інтерпретація зумовлені національною приналежністю, і спонукає до усвідомлення необхідності пошуку об'єктивного пояснення поведінки комунікантів у їх культурному корінні й ментальному досвіді. Варто підкреслити, що використання прийому «аналіз міжкультурного спілкування», на відміну від традиційних, вирізняється тим, що практичних комунікативних умінь і навичок студенти набувають на основі реальних прикладів з життя або зі сфери майбутньої професійної діяльності. Важливо й те, що на завершальному етапі проводиться обмін думками, захист власних суджень у формі дискусії. Прийом цікавий ще й тим, що забезпечує розвиток абстрактного і творчого мислення студентів, привчає працювати в групі, проявляти толерантність до позиції партнерів.

Особливий інтерес студентів викликає епізод міжкультурної комунікації, описаний С. Тер-Мінасовою в книзі «Війна і мир мов та культур»: «На фуршеті в перерві конференції з міжнародних відносин навпроти американця сидів чоловік, що виглядав як представник Азії. Щоб розпочати дружню розмову, американець дуже голосно і на дуже примітивній англійській вигукнув: «Like food?» Азіат кивнув і промовчав, після чого його запросили до виступу, представивши як відомого вченого-економіста з престижного університету.

Після виступу, виголошеного бездоганною англійською, він повернувся на місце і спитав американця дуже голосно: «Like talk!» [5, с. 44].

В результаті аналізу ситуації студенти повинні прийти до висновку, що неадекватна комунікативна поведінка американця спричинена неправильними стереотипними (можливо дещо дискримінаційними) уявленнями про іноземців з Азії як про людей примітивних, з якими слід говорити на примітивні теми, не дотримуючись етикетних правил іншомовної культури й міжкультурного діалогу. Отже, в процесі формування іншомовної культури на основі порівняння культурних особливостей країн і народів, виявлення спільного й відмінного відбувається виховання важливих для міжкультурного діалогу особистісних якостей (гуманізму, толерантності, ставлення до носіїв іншої культури, при всій несхожості й унікальності, як до рівноправних партнерів), які сприяють подоланню дискримінаційних стереотипів сприйняття.

1. Bennet M. J. Modes of Cross-Cultural Training: Conceptualizing Cross-Cultural Training as Education. *International Journal of Intercultural Relations*. 1986. Number 12. December, 1986. PP. 1–3.
2. Lado R. Language Teaching. A Scientific Approach. Mc. Grau – Hill Inc. N. – Y., 1964. 152 p.
3. Миронов В.В. Философия и метаморфозы культуры. Москва, 2005. 164 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі. *Соціальна психологія*. Київ, 2008. № 4 (30). С.73–76.
5. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур. Вопросы теории и практики межъязыковой и межкультурной коммуникации: монография. Москва: Слово / Slovo, 2008. 344 с.